

КОМПЕТЕНЦИЯВИЙ ЁНДОШУВДА КРЕАТИВЛИК КОНЦЕПЦИЯСИ

Азимов Юсуфжон

*Ўзбекистон Миллий университетининг Жиззах филиали
иқтисодиёт кафедраси катта ўқитувчиси*

Аннотация: Мақола компетенциявий ёндошувнинг ўқитиш жараёнидаги турли жиҳатлари, уни амалга оширишдаги тадқиқ этилиши зарур бўлган муаммолари кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: компетентлик, компетенциявий ёндошув, креатив, таълим, таълим жараёни, ўқувчилар.

Ҳозирги инновацион ривожланиш даврида физика дарсларида таълим мазмунини ноанъанавий такомиллаштиришда, ўсмирлик даврининг хусусиятларини ҳисобга олиш алоҳида аҳамиятга эга. Ўсмирлик даврида, ёшларнинг дунёқараши, ўзини англаши, эътиқоди, нуктаи назари, баҳолаш ва ҳақозолар шаклланадиган давр ҳисобланади. Аксарият психологларнинг хулосаларига кўра, ўсмирларнинг кўпчилиги камтарлик, мағрурлик, қатъиятлилиқ, меҳрибонлик, дилкашлиқ, самимийлик, адолатлилиқ каби маънавий-ахлоқий тушунчаларни тўғри англайдилар. Юқоридагиларни умумлаштирган ҳолда шундай хулосага келиш мумкин, ўсмирнинг ўз-ўзини англай билиши, яъни ўз-ўзига баҳо бериш майли ва истаги; ўзини бошқа шахслар билан таққослаши; фикрларини эркин, очиқ, мазмунли ифодалаши; ўзгаларнинг фикрини эшита олиши ва муроса қила олиши уларда ноанъанавий таълим методикасини жорий этиш заруратини келтириб чиқаради.

А.Н.Алқарованинг таъкидлашича “Ўқувчиларнинг амалий кўникмаларини фаоллаштириш вазиятларини ташкил этишда, уларнинг ёш хусусиятлари билан бир қаторда, гендер хусусиятларини ҳисобга олиш зарурлиги келтирилган. Масалан, қиз болалар уйда ҳам, мактабда ҳам бирдай фаол бўлсалар, ўғил болалар уйда, кўча-кўйда фаоллик кўрсатганлари ҳолда таълим жараёнида сокин ҳаракатланадилар, шунингдек, улар бажаридиган фаолият турларида ҳам муайян фарқлар мавжуд. Технология дарсларида қизлар алоҳида меҳнат турлари билан, ўғил болалар эса, уларнинг гендер хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда, алоҳида меҳнат турлари билан шуғулланадилар. Ўғил ва қиз болаларнинг гендер хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда технология таълим жараёнида уларнинг амалий кўникмаларини фаоллаштиришда ўзига хос ёндошувни қўллаш лозим”- деб фикр билдирган[1].

О.Д.Никитин илмий тадқиқот ишида “Креатив фикрлаш субъект фаолиятига ҳозиргача номаълум бўлган мақсад сари янги йўлни очишни назарда тутади. Бу йўл олдин таниш бўлган занжирдан йиғилган бўлиб, янги элементлардан тўқилган бўлиши мумкин. Креатив фикрлаш интеллектуал зўриқишларни унда жамлаш ва муаммога қаратилиши назарда тугилади. Шунингдек у, субъект фаолиятида маълум касбий билим ва тажрибанинг мавжудлигини ҳам ҳисобга олади. Ҳозирги замон менежментида креатив хатти-ҳаракатнинг маълум тизими юзага келган:

1. **Тайёргарлик.** Маълумотлар тўплаш, фактлар таҳлили, кўрсаткичларни таққослаш ва бошқалар. Одатда бу босқич таҳлилий процедураларнинг шаклини олади.
2. **Жамлаш.** Муаммога, алоҳида фактларга, фактлар тизимига ақлий кучни жамлаш. Фрустрация ҳодисасининг юзага келиши, яъни ақлий қийинчилик. Қийинчилик тўсиқларини енгиб ўтишга интилиш, фаолликнинг пасайиши ва кўтарилиши, мушакларнинг зўриқиши ва сусайиши. Натижада – ғоялар оқими юзага келиши.
3. **Ғоялар инкубацияси.** Ақлий жамланиш жараёнида юзага келган барча ғоялар, онг ости сезгисига берилади. У ерда уларнинг методологик асосланган гуруҳланиши ҳосил бўлади. дастлаб шахсий цензура бу ғояларни ахлоқий ва қадриятлар тестидан ўтказди, кейин эса психиканинг юқори қаватларига ўтказди.

4. *Ўтган ҳолатларнинг сачраши*. Эркин давр бўйича (пасайиш ва кўтарилиш билан) ғояларни қайта ишлаш жараёни, фикрлар сачраши сифатида баҳоланади.

5. *Таҳлил ва синтез*. Мантиқий таҳлил даражасида креатив фикрлаш натижаларини тадқиқ этиш.

Юқорида таклиф қилинган креатив фикрлаш схемасидан юзага келган ҳар қандай муаммони ечишда, фикрлаш фаолиятини ташкил этиш учун модел сифатида фойдаланиш мумкин” – деган фикрни келтиради[1].

В.П.Зинченко билим ва ахборотларни бир-бирига қарама-қарши қўяди: “Ахборот инсониятнинг бўғзига келди. “Швед столи шаклидаги билим” (Э.Фром ибораси) бўйича қурилган аксарият таълим ҳам ушбу тақдирдан қочиб қутула олмади, ҳар қадам ва қаторда ахборотга эгалик ва ихтидорлиликни ҳаққоний тушунишнинг ноъаниқлиги юзага келмоқда. Улар орасидаги қирралар, ахборот ва билим орасидаги қирралар каби ювилиб кетмоқда. Шунга қарамасдан, бундай қирралар мавжудлигича қолмоқда. Тажрибали педагог фикрловчи ва асосланувчи ўқувчини тез англовчи ва ҳамма нарсани билувчи ўқувчидан ажрата олади. Энг хавфлиси: ўқувчининг эслаб қолганини билим деб қабул қилингани кўзбўямачиликдир. Бундай кўзбўямачилик педагогика ва психологияда ҳалигача янгилигича қолмоқда” – деб таъкидлаган.

Рус олимларининг фикрига қўшилган ҳолда, шуни алоҳида таъкидлашимиз керакки, дарс жараёнида ўқитувчи иштирокида муаммоли вазиятни юзага келтирилиб, мазкур муаммо ўқувчиларнинг мустақил фаолияти натижасида замонавий билимларни сифатли эгаллашларига имкон берадиган ўқув машғулоти жараёнини ташкил этиш назарда тутилади. Муаммоли ўқитишнинг самараси – ўқув материални муаммоллаштириш, ўқувчиларнинг билиш фаолиятини фаоллаштириш, машғулот жараёнини ўйин, ўрганиш фаолияти билан уйғунлаштириш, ўқитувчи томонидан муаммоли методлардан ўз ўрнида фойдаланиш кўникмасига эга бўлиш, муаммоли саволларни тузиш ва мантиқий кетма-кетликда ўқувчиларга етказиш каби омилларга боғлиқ бўлади.

Таҳлил натижаларига таяниб компетенциявий ёндошув асосида креатив фикрлашни ривожлантириш ўқувчилар эгаллаган билимларидан муаммоли вазиятларда унумли фойдалана олиш, таълим муаммоларини еча билиш, мустақил изланишга ўргатиш, ижодий тажрибага эга бўлиш ва уни ривожлантириш, вазифаларни таҳлил қилиш каби имкониятларни очиб беради. Бу ўз навбатида ўқув-таълим машғулотларининг сифати ва самарадорлиги ошишига олиб келади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. А.Э.Федоров, С.Е.Метелев, А.А.Соловьев, Е.В.Шлякова Компетентностный подход в образовательном процессе. Монография. Омск, 2012.-с.58
2. Ж.Э.Ўсаров Ўқувчиларда физика фанига оид умумий компетенцияларни шакллантиришда амалиётга йўналтирилганлик масалалардан фойдаланиш./Таълим, фан ва инновация. Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал. №4. 2017. – 6 б.
3. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования. /Зеер Э.Ф., Сыманюк Э.Э. – Высшее образование в России. – 2005. - №4.-с.23-30.
4. Қ.Т.Суяров Ўқувчиларнинг физикадан олган экспериментал билими, ўқуви ва кўникмасини текширишнинг даражалари ва уларни амалда қўллаш./ Таълим, фан ва инновация. Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал. №3. 2016. – 82 б.
5. Ш.М.Содиқова, Ш.О.Отожонов, М.Қурбонов. Физикани чуқур ўрганадиган академик лицейларда “Махсус курс” фанларини ўқитишнинг долзарб масалалари./ Таълим, фан ва инновация. Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал. №3. 2015. – 23 б.

КРЕАТИВ КОМПЕТЕНЦИЯВИЙЛИКНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МОДЕЛИНИ САМАРАЛИ ИШЛАТИШ ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ

Азимов Юсуфжон

*Ўзбекистон Миллий университетининг Жиззах филиали
иқтисодиёт кафедраси катта ўқитувчиси*